

ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

УДК 911,2:528,94:016:929(477)

Семен КУКУРУДЗА

**ВИЗНАЧНА ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕОГРАФІЇ – ПРОФЕСОР
КАЛЕНИК ІВАНОВИЧ ГЕРЕНЧУК**

14 листопада 2004 році минає 100 років від дня народження відомого українського вченого, доктора географічних наук, почесного члена Географічного товариства СРСР, лауреата премії Мінвузу України, професора Каленика Івановича Геренчука. Постать цього вченого добре відома як в Україні, так і за її межами. П'ятдесят років життя віддав Каленик Іванович дослідженню актуальних проблем географічної науки та підготовці висококваліфікованих фахівців-географів. Наукові зацікавлення вченого поширювалися на різні географічні проблеми: від пізнання процесів утворення льодовикових форм рельєфу до обґрунтування теорії ландшафтознавства, від розробки географічної мережі природно-заповідних об'єктів в Україні – до з'ясування історичних аспектів географічної науки. Майже дві сотні наукових і науково-методичних праць, в тому числі 11 монографій, залишаються золотим фондом української природничої географії. Деякі з них перекладені англійською та іншими іноземними мовами.

Рис. 1. Професор Каленик Геренчук за робочим столом.

Паралельно з науковими дослідженнями К.І. Геренчук займався педагогічною роботою у вищих навчальних закладах Кам'янця-Подільського, Ростова-на-Дону, Чернівців, а останні 30 років – працював на кафедрі фізичної географії Львівського державного (тепер національного) університету імені Івана Франка. За цей час викладач, доцент, професор Каленик Геренчук взяв участь у підготовці кількох тисяч студентів – майбутніх учителів географії, фахівців наукових та науково-проектних інститутів різного профілю. Значна частина його учнів продовжила творчі пошуки свого вчителя, а сімнадцять з них під його керівництвом захистили кандидатські дисертації.

Професор Геренчук К.І. підготував чимало навчальних посібників і підручників, зокрема з методики польових фізико-географічних досліджень, основних проблем фізичної географії та загального землезнавства. Розроблена ним програма з курсу “Загального землезнавства” визнана колишнім всесоюзним Мінвузом як типова і рекомендована для використання географічними факультетами всієї країни. Підручники, написані професором К. Геренчуком, і сьогодні залишаються популярними серед викладачів і студентів.

Наукова школа, яку виплекав професор Каленик Геренчук, успішно розвивається не тільки у Львові й Чернівцях, де він тривалий час очолював університетські кафедри, а й Києві та Харкові, Одесі й Сімферополі. Чимало його послідовників є в Росії та Молдові, Білорусі й Грузії, Узбекистані та Туркменистані.

Каленик Іванович Геренчук володів неабиякими організаторськими здібностями. Про це можна твердити на підставі того, що після закінчення Кам'янець-Подільського інституту народної освіти двадцятидворічного юнака призначають директором дитячого будинку, а після закінчення аспірантури – завідувачем кафедри та деканом географічного факультету Ростовського-на-Дону університету. Увесь талант організатора науки і навчального процесу у післявоєнний час йому прийшлося проявляти на посадах завідувача кафедри і декана географічного факультету Чернівецького університету. За його активною участю створено Чернівецький відділ Географічного товариства, яке він тривалий час очолював. У Львівському університеті за ініціативою професора Геренчука К.І. було створено перший в Україні кабінет землезнавства, першу в країні проблемну лабораторію якісної оцінки земель, а також навчально-наукову базу в Прикарпатті та Розтоцький ландшафтно-геофічний стаціонар.

Після захисту К. Геренчуком докторської дисертації (1958 р.) на географічному факультеті Львівського університету було створено спеціалізовану раду із захисту кандидатських дисертацій за трьома спеціальностями, заступником голови і головою якої він був впродовж багатьох років. За його безпосереднім клопотанням у 1962 році організовано наукове видання “Вісник Львівського університету, серія географічна”, головою і членом редколегії якого він був понад два десятиріччя. З часу заснування міжвідомчого наукового збірника “Фізична географія і геоморфологія” (1970), який видається Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, К.І. Геренчук був тривалий час заступником відповідального редактора.

Двадцять століття, у якому жив і творив Каленик Геренчук, було насичене величезними випробуваннями українського народу – небаченими за своїми масштабами і жорстокістю світовими та громадянськими війнами, штучними насильницькими голодоморами, масовими виселеннями та репресіями, залякуванням населення і нехтуванням людськими правами. Все це відбувалося поруч з ним, а можливо й на його очах. У таких умовах залишатися високоморальною, співчутливою, порядною людиною – було неабияким людським подвигом. Відомо, що Каленик Геренчук хотів стати священником, деякий час він навіть навчався в духовній семінарії, але нав'язана Україні советська влада перешкодила його задуму і він став освітянином, професором, відомим вченим-географом.

Його наукові праці з ландшафтознавства, морфоструктурної геоморфології історії географії та соціології залишаються своєрідним методологічним “дороговказом” для нинішнього і наступних поколінь фізико-географів, а здобутки педагога і організатора науки за час роботи завідувачем кафедр фізичної географії Чернівецького та Львівського університетів – це надзвичайно яскравий і повчальний приклад відповідального відношення до обраної справи.

До ювілею К.І. Геренчука готується видання його вибраних праць, а також спогади колег, учнів та рідних, що стане важливим кроком вшанування пам'яті визначного вченого, педагога, людини, яка поклала на вітвар науки й освіти свій непересічний талант, завзяття та енергію.

Нижче подаємо два додатки: а) головні дати життя та діяльності Каленика Івановича Геренчука та перелік його ранніх праць.

Головні дати життя та діяльності

Каленик Іванович Геренчук народився 14 листопада 1904 р. у селі Біла Чемеровецького району Хмельницької області у родині селян. У 1911-1918 рр. навчався у церковно-приходській школі

1918-1922	навчався у вищому початковому і педагогічному училищах та духовній семінарії у м. Кам'янець-Подільський
1922-1925	студент Кам'янець-Подільського інституту народної освіти
1925-1926	завідувач дитбудинком у м. Дунаївці Хмельницької області
1926-1927	служба в армії
1927-1929	вчитель середньої школи у м. Кам'янець-Подільський
1929-1931	завідувач Смотрицьким райвно
1931-1932	викладач радпартшколи у м. Кам'янець-Подільський
1932-1935	викладач Кам'янець-Подільського інституту народної освіти
1935-1938	аспірант Науково-дослідного Інституту географії Московського університету
1938	захист кандидатської дисертації у Московському університеті
1938-1941	завідувач кафедри фізичної географії Ростовського-на-Дону університету
1939-1941	декан географічного факультету
1942-1944	робота в сільському господарстві с.Біла та сприяння партизанському рухові на Поділлі
1944	завідувач Смотрицьким райвно
1944-1945	доцент Кам'янець-Подільського учительського інституту
1945	Нагороджений медаллю "За бойові заслуги"
1945-1954	завідувач кафедри фізичної географії Чернівецького університету
1947-1948	декан географічного факультету Чернівецького університету
1954-1974	завідувач кафедри фізичної географії Львівського університету
1956	організатор Другої Всесоюзної наради з питань ландшафтознавства
1958	захист докторської дисертації у Московському університеті
1959	присвоєно наукову ступінь доктора географічних наук
1960	присвоєно вчене звання професора кафедри фізичної географії
1961	Нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР
1970	обрано Почесним членом Географічного товариства СРСР
1970	Нагороджений медаллю "За доблесну працю..."
1974-1980	професор кафедри фізичної географії Львівського університету
1980-1984	професор – консультант кафедри фізичної географії
1981	Нагороджений премією Мінвузу України за кращу наукову роботу
5 лютого 1984	Каленик Іванович Геренчук помер у м. Львові. Похований у м. Кам'янці-Подільському
1984	Опубліковано підручник "Загальне землезнавство" (у співав., рос.)

Бібліографія ранніх праць професора Каленика Івановича Геренчука

1939

1. Солифлюкція как фактор образования покровных суглинков на морене // Уч. зап. Моск. гос. ун-та.– 1939.– Вып.25: География.– С.29-40.

1947

2. О речных перехватах в Прикарпатье // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1947.– Т.79, вып. 3. – С.345-348.

1948

3. Опыт геоморфологической систематики Русской равнины //Труды Второго Всесоюз. Геогр. съезда.– М., 1948. – Т.2. – С.78-90.

1949

4. Подольские толтры // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1949.–Т.81, вып.5. – С.530-536.

5. Черновицкая область // Геогр. в школе.– 1949.– №2.– С.14-20.

1950

6. Геоморфология Подолии // Уч. зап. Черновиц. ун-та. Сер геол.-геогр. наук.– 1950.– Т.8, вып. 2. – С. 89-111.

7. Об ассиметрии речных долин Подольского плато //Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1950.– Т.82, вып 1.– С.78-82.– (Краткие сообщения).

8. Опыт тектонической интерпретации общего орогидрографического плана Русской равнины // Уч. зап. Черновицкого ун-та. Сер. геол.-геогр. наук.– 1950.– Т.8, вып 2.– С.17-33.

1953

9. Оротектоника Украинской ССР // Уч. зап. Черновицкого ун-та. Сер. геол.-геогр. наук.– 1953.– Т.10, вып 3.– С.85-102.

10. Природный ландшафт Прикарпатья и пути его преобразования/ К.И.Геренчук, П.А.Кучинский // Уч. зап. Черновиц. ун-та. Сер. геол.-геогр. наук.– 1953.– Т.10, вып 3.– С.57-67.

1955

11. Выступление на совещании по вопросам ландшафтоведения: Краткий отчет // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1955.– Т.87, вып 5.– С.451-452.

12. Короткий нарис розвитку методів геоморфологічного аналізу тектоніки в СРСР // Наук. зап.Чернівець. ун-ту. Сер.геогр. наук.– 1955.– Т.13, вип.1.– С.3-28.

13. О тектонической обусловленности орогидрографии Русской равнины // Памяти академика Л.С.Берга: Сб. работ по геогр. и биол.– М.; Л., 1955. – С. 283-298.

14. Опыт типологической классификации ландшафтов Советских Карпат // Доп. та повідомл. / Львів. ун-т.– 1955.–Вип.6, ч.2.– С.24-26.

15. Опыт типологической классификации прикарпатских ландшафтов // Доп. та повідомл./ Львів. ун-т.– 1955.–Вип.5, ч.2.– С.63-65.

1956

16. Вопросы среднемасштабного картографирования ландшафтов // Второе совещание по ландшафтоведению: Тез. Докл.– Львов, 1956.– С.27-29.

17. Геоморфологічні спостереження на Дністровсько-Санському межиріччі // Геогр. зб.– 1956.– Вип.1.– С.201-206.

18. О морфологической структуре географического ландшафта // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1956.– Т.88, вып. 4. – С. 370-376.

19. Опыт геоморфологического анализа тектоники Прикарпатья // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1956.– Т.88, вып 1.– С.54-64.

20. Природные условия предгорных районов Черновицкой области: (Опыт типологической характеристики предгорного ландшафта) // Наук. зап. Львів. ун-ту.– 1956.– Т.39: Геогр. зб., вип.3.– С.50-51.

1957

21. Вопросы среднемасштабного картографирования ландшафтов // Науч. зап. Львов. ун-та. – 1957.– Т.40: Геогр. сб., вып.4.– С.105-113.
22. Заключительное слово: (на Втором совещании по ландшафтоведению) // Науч. зап. Львов. ун-та. – 1957.– Т.40: Геогр. сб., вып.4.– С.252.
23. К вопросу о морфологии и структуре географического ландшафта // Доп. та повідомл. / Львів. ун-т.– 1957.–Вип.7, ч.3.– С.3-8.
24. Ландшафтное районирование Советских Карпат // Совещ. по естественно-историческому районированию Укр. ССР для целей сельского хозяйства: Тез. докл. – К., 1957. – С. 353-355.
25. О роли тектоники в развитии орографии Русской равнины // Геол. сб. – 1957.– №4.– С.353-355.
26. Опыт типологической классификации географических ландшафтов западных областей УССР // Науч. сессия, посвящ. 100-летию со дня рожд. Г.И.Танфильева: Тез. докл. – Одесса. 1957. – С. 5.

1958

27. К вопросу о роли тектонического фактора в развитии орографии Русской равнины // Геогр. сб.– М., 1958.– №10. Геоморфология и палеогеография. – С.32-71.
28. К вопросу об условиях перехода оврагов и балок в речные долины // Науч. докл. высш. школы.– Геол.-геогр. науки.– 1958.– №1.– С. 138-143.
29. К вопросу об устойчивости речных систем и водоразделов в условиях их перестройки // Науч. докл. высш. школы.– Геол.-геогр. науки.– 1958.– №3.– С. 64-70.
30. О типах соотношений современной орографии Русской равнины с тектоническими структурами платформы // ДАН СССР. – 1958. – Т.119, №3.– С.553-555.
31. Речные системы и тектонические структуры (на примере Русской равнины) // Геол. сб. – 1958.– №5-6.– С. 211-218.
32. Тектонические закономерности в орографии и речной сети Русской равнины: Автореф. дис. ... д-ра геогр. наук. – Львов, 1958. – 22 с. – (Моск.ун-т).

Semen Kukurudza. Prominent figure in Ukrainian geography – professor Kalenyk Herenchuk. The paper surveys the research, managerial, and educational activities of Professor Kalenyk Ivanovych Herenchuk (1904-1984), Doctor of geographical Sciences, Honorable Member of the Geographic Society. He was a founder of the Ukrainian school of landscape science, a leading scientist in the field of structural geomorphology and Quaternary geology, an expert of nature conservation and of the history of geography.